

Хітрова Т. В.,
кандидат філологічних наук, професор,
в.о. декана гуманітарного факультету,
Національний університет «Запорізька політехніка»

РІВНІ СЕМАНТИЧНОЇ ІДЕНТИФІКАЦІЇ КОНЦЕПТУ «ПАМ'ЯТЬ» В СУЧАСНОМУ МЕДІАТЕКСТІ

Ключову роль у формуванні суспільної пам'яті відіграють медіа. Вони акумулюють та зберігають мовну, соціальну, культурну й історичну пам'ять нації та спільноти, слугують засобом образно-сміслового відтворення пам'яті (семантична пам'ять), використовуючи комунікаційні системи медіатексту для формування певних образів і смислів.

Специфіка того, як семантичні моделі «пам'яті» відображаються у медіа, залежить від взаємодії двох основних чинників. Перший чинник – це функціональне означення самого дискурсу, яке визначає його змістовно-тематичну спрямованість і формує відповідну дискурсивну групу (наприклад, політичний, економічний, культурний чи історичний дискурс). Другий чинник – це особливості використання медіатекстуальних засобів. Ці засоби проявляються як на рівні поверхневих (доступних для безпосереднього сприйняття), так і на рівні глибинних предикатів (сміслових структур), дозволяють чітко віднести конкретний текст до певних жанрово-видових форм (наприклад, новинна замітка, репортаж, аналітична стаття, інтерв'ю чи коментар). Таким чином, ЗМІ не лише транслюють інформацію, але й активно беруть участь у її структуруванні та інтерпретації, впливають на формування колективної свідомості та пам'яті.

Під терміном «семантична модель» розуміємо основоположний постулат кібернетики: семантична модель – це аналог (приближений опис) процесу або явища, що зберігає їхній характерний зміст або риси, необхідні для вивчення й відображення взаємозв'язків між елементами системи (інформаційні, комунікаційні, організаційні, функціональні, управління). Семантична інформація має текстові, аудіальні, візуальні, графічні знакові форми.

Структура семантичної моделі «пам'ять» у медіадискурсі представлена сукупністю ідентифікаційних компонентів семантичних об'єктів: журналіст як автор або редакційна політика; дискурс, означений предикатами (лінгвістичними, комунікаційними, жанровими тощо); аудиторія.

Медіатекст у семантичній моделі «пам'ять» представлений сукупністю семантичних детермінант й характеризується широким інструментарієм поверхневих (форма, жанр) та змістових кодувань інформації у медіатексті – предикатів. Поверхневий рівень моделі визначається його дискурсивним призначенням та жанрово-видовими межами. Як зауважує П. Сорока, «єдине, що не старіє – спогади, мемуари, чи не тому, що за своєю природою, за жанром вони приречені переборювати час, вони – саме переборення часу» [1, с. 106]. Таким чином, жанровими репрезентантами пам'яттєвого дискурсу є: щоденник, життєва історія, спогади, некролог, мемуари, а також жанри аналітичної та публіцистичної групи, в яких використовуються форми типізовано-символічного переказу як способу трансляції (міфологізація, стереотипізація), наративний виклад загалом. До поверхневої структури медіатекстів у межах означеної моделі належать і комунікаційні прийоми та технології, що використовуються у тексті, зокрема ретроспекція, аналогія, порівняння тощо як стратегії трансляції дискурсу.

Видові характеристики моделі обумовлені призначенням виступу, тематикою й ступенем опосередкованості автора; відповідно у сучасному медіадискурсі виділяємо такі види пам'яті: емоційна пам'ять, яка надає можливість її автору зберігати емоції та почуття та образна пам'ять, яка відображає минуле у формі переважно зорових, слухових, нюхових, смакових, дотикових мнемічних образів – це процес упорядкування дискурсних практик в організований наратив.

Глибинний рівень ідентифікації семантичної моделі «пам'ять» в медіатексті визначається через аналіз функціональних предикатів та їхньої активності. Ці предикати є ключовими елементами, які вербалізують і характеризують різноманітні процеси пам'яті, а саме: запам'ятовування, збереження, відтворення, пригадування та забування інформації.

Зокрема, предикати, які безпосередньо стосуються збереження інформації чи її втрати (забування), часто супроводжуються часовими показниками. Такі маркери, як «до цього часу», «досі», «сьогодні», «вчора», «завжди як зараз», «уже» або «чомусь», використовуються для відображення динаміки пам'яті. Вони слугують індикаторами того, що з плином часу, під впливом суб'єктивних (особистих) чи інших чинників, спогади можуть або активно зберігатися та залишатися доступними для відтворення, або, навпаки, втрачатися та переходити в категорію забутого. Таким чином, саме ці мовні засоби на глибинному рівні дозволяють медіатексту передати ідею мінливості та вибіркової людської пам'яті. Предикати пам'яті одночасно виконують функцію

засобів ідентифікації специфічних мнемічних комунікаційних прийомів – а саме, прийомів запам'ятовування та забування, які застосовуються в медіатексті. Ці прийоми часто реалізуються як форми наказового процесу.

Суть цього процесу полягає у використанні своєрідних мовно-стилістичних конструкцій, де автор тексту (або джерело інформації) вживає спонукальні (імперативні) речення. Мета таких конструкцій – виразити волю або пряме намагання мовця закликати аудиторію до певної ментальної чи когнітивної дії, що стосується пам'яті. Типовими прикладами є дієслова у формі наказового способу, що безпосередньо апелюють до свідомості читача чи слухача, наприклад: «пам'ятайте», «згадайте», «забудьте» чи «не забуваймо».

Обґрунтована теоретична модель чітко засвідчує наявність широкого інструментарію дискурсивних засобів та комунікаційних прийомів, які використовуються для репрезентації семантичного простору моделі «пам'ять» у медіа. Структура цієї моделі являє собою систему ідентифікаційних компонентів семантичних рівнів, які формують єдиний, цілісний простір концептуальних смислів. Основою для створення та функціонування цього простору є специфічні механізми людської пам'яті (зокрема, запам'ятовування, збереження та відтворення).

Література

1. Сорока П. Душа при свічці (Діяріюш Федора Жученка). Тернопіль : Джура, 2002. 160 с.